

ROMANDAN TİYATROYA: ESİR ŞEHRİN İNSANLARI

*Fatih ÖZDEMİR**

ÖZET

Bir romanı tiyatroya uyarlamak bu iki edebî türün özelliklerinden dolayı bazı teknik dikkatler gerektirmektedir. Romanda ayrıntılı olarak tasvir edilen olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân gibi unsurlar; tiyatroya aktarılırken izleyicinin ilgisini canlı tutacak şekilde düzenlenir. Dikkat edilecek en önemli nokta romandaki mesajın anlaşılır ve çarpıcı bir şekilde, en kısa yoldan izleyiciye aktarılmasıdır. Bu yazıda Kemal Tahir'in Esir Şehrin İnsanları romanıyla, bu romandan yola çıkılarak Kemal Bekir tarafından Kâmil Bey ismiyle tiyatroya uyarlanan metni, yapıyı oluşturan unsurlar bakımından karşılaştırdık. Kemal Tahir, Esir Şehrin İnsanları romanında işgal altındaki İstanbul'un sosyal ve siyasî durumunu, Kâmil Bey isimli karakterin merkezde olduğu olaylarla ortaya sermiştir. Roman kurtuluş mücadelesinin hangi zor şartlar altında gerçekleştiğini gösterirken vatanseverlik ve fedakârlık gibi kavramların altını çizmektedir. Kemal Tahir, romanını halktan kopuk ve olaylara ilgisiz bir aydın olan Kâmil Bey'i bilinçlendirmek üzerine kurgulamıştır. Kemal Bekir de romancının bu amacını ve romanın mesajını en çarpıcı şekilde tiyatroya yansıtmıştır. Bu doğrultuda olaylarda ve kişilerin özelliklerinde ayıklamalar yapmış, canlı diyaloglar oluşturmuş ve Esir Şehir dizisinin diğer romanlarından amaca uygun kısımları da tiyatrodaki değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Kemal Bekir, adaptasyon, roman, tiyatro.

* Dr., fatihozdemir77@hotmail.com

**THE ADAPTATION OF A NOVEL TO THE THEATRE:
THE PEOPLE OF CAPTIVE CITIES****ABSTRACT**

Adapting a novel for the stage, requires some technical rigour because of the characteristics of those two classes of literature. The elements which are described in detail in the novel- like the chain of events, characters, time and place- are arranged in the stage in a way that the attention of the audience kept alive. The most critical point is that the message should be transferred to the audience in the shortest way, in a manner that it is understandable and striking. In this article, we made a comparison between the novel of Kemal Tahir “The People of Captive City” and the text of play adapted from this novel -“Mr Kâmil” which is written by Kemal Bekir- in terms of the elements that constitute the structure. Kemal Tahir has depicted the social and political state of Istanbul under occupation by narrating the events that centers on character called Mr Kâmil. The novel underlines concepts like patriotism and altruism while pointing out the hard conditions in which independence war was actualized. Kemal Tahir built his novel on making Mr Kâmil more conscious, who is distant to community and indifferent to events. Kemal Bekir has reflected this aim of the novelist and the message of the novel to the stage in a very remarkable way. In order to do this, he made selections on some properties of the novel characters and events, created vivid dialogues and adapted proper parts of other novels in The Captive City novel series to the play.

Key Words: Kemal Tahir, Kemal Bekir, adaptation, novel, theatre, character, literature.

Roman ve tiyatro türleri arasında anlatım teknikleri, zamanın kullanımı, mekânların ele alınışı, kişilerin sayısı, olayların yoğunluğu gibi konularda pek çok farklılıklar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra roman ve tiyatro alıcı açısından da farklılıklar gösterir. Tiyatroda çeşitli beklentilerle hazır bulunan topluluğu kesin, belirli bir amaç doğrultusunda etkilemek gerekir. Oysa roman okuru, okuma zamanı ve mekânı gibi yan etkenleri kendisi belirlediği için daha sabırlıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Roman olmuş bir durumu yansıtırken tiyatro daima “olmakta olandır” ve daima şimdiki zamana aittir. İki tür arasındaki belirgin farklar bir romanın tiyatro eseri haline getirilmesinde dikkat edilecek hususları da açıklamaktadır. Bir romandan iyi bir tiyatro eseri oluşturabilmek için romandaki başlıca kişileri, en çok ilgi uyandıran olayları seçmek, zamanda yoğunlaştırmalar yapmak, ikinci derecedeki olay ve kahramanları ayıklamak gerekir. Seyircinin olayı kolayca kavraması ve ilgisinin canlı tutulması için de romanın üslubunun değiştirilip tiyatro diyaloglarının ayrıntılardan ayıklanması lâzımdır.¹

Tanzimat dönemi edebiyatından başlayarak pek çok roman tiyatroya aktarılmıştır. Bu uyarlama işlemi bazen romancının kendisi tarafından yapılırken bazen de başka bir yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Örneğin Reşat Nuri Güntekin, *Yaprak Dökümü* romanını tiyatro eseri hâline getirmiş ve eser yoğun bir ilgiyle karşılanmıştır. Reşat Nuri Güntekin, “Romandan Piyes Çıkarmak”² isimli üç yazısında bu tecrübesini anlatırken romandan bir tiyatro eseri meydana getirmenin yeni bir tiyatro yazmaktan daha zor olduğunu belirtir. Reşat Nuri Güntekin, tiyatrodaki önemli olanın seyircide uyandırılmak istenen ruh olduğuna değinir ve bu yüzden romanındaki çeşitli unsurları değiştirdiğini söyler. Yine seyircinin heyecanını canlı tutmak için ayrıntılardan arınmış yeni diyaloglar yazdığının altını çizer. Reşat Nuri, “eski elbiseden küçük çocuk elbisesi çıkarır gibi vakaları kesip biçip birbirine eklemiştim.” diyerek tarif ettiği bu uyarlamasında, eserine yeni kahramanlar eklediğini, bazı kahramanların özelliklerini değiştirdiğini, zamanın ve mekânın kullanımında romandan farklı yollar izlediğini örneklerle açıklamıştır.

Bu yazımızda Kemal Tahir’in *Esir Şehrin İnsanları*³ romanıyla, bu romanın tiyatro uyarlaması olan Kemal Bekir’in *Kâmil Bey*⁴ isimli piyesini olaylar, kahramanlar, zamanın ve mekânın kullanımı bakımından karşılaştıracğız. Reşat Nuri Güntekin’in ve Metin And’ın da belirttiği gibi romandan tiyatroya yapılan uyarlamanın birinci şartı, romanın mesajının izleyicinin ilgisini canlı tutacak şekilde tiyatroya aktarılmasıdır. Bu iki eser arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırırken tiyatro eserinin bu amaca ulaşp ulaşmadığını da değerlendireceğiz.

¹ Metin And, “Romandan Tiyatroya”, *Türk Dili Roman Özel Sayısı*, S.154, 1 Temmuz 1964, s. 793-797

² “Romandan Piyes Çıkarmak”, *Reşat Nuri Güntekin’in Tiyatro ile İlgili Makaleleri*, Haz: Kemal Yavuz, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s. 112-131

³ Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, Can Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1982

⁴ Kemal Bekir, *Kâmil Bey*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Kemal Tahir'in Esir Şehir dizisinin ilk romanı Esir Şehrin İnsanları'nın ilk baskısı 1957 yılında yapılmıştır. Serinin diğer kitapları Esir Şehrin Mahpusu ve Yol Ayrımı'dır. Esir Şehrin İnsanları, Avrupa'da eğitim almış, zengin bir aydın olan Kâmil Bey'in, uzun yıllar kaldığı İspanya'dan yurda dönüp işgal altındaki İstanbul'da Kuvayı Milliye'ye katılmasını konu edinir. Kemal Tahir, işgal karşıtı faaliyetlerinden dolayı yedi yıla mahkûm olan Kâmil Bey karakterinin etrafında, işgal altındaki bir şehrin sosyal, siyasi ve psikolojik durumunu anlatırken önemli bir tarihi dönemeci de çok canlı ve çarpıcı şekilde yansıtmıştır.

Esir Şehrin İnsanları romanı, Abdülhamit'in paşalarından Selim Paşa'nın oğlu Kâmil Bey'in 1920 yılının başında vapurla İstanbul'a dönüşünü anlatan bölümle başlar. Kâmil, parasını Avrupa'da bitirip İstanbul'a döner. İstanbul'da, ailesiyle birlikte eşi Nermin'in halasının Nişantaşı'ndaki konağına yerleşir. Nermin'in eniştesi İbrahim Bey, işgal güçleriyle ticaret yapan biridir. Kâmil Bey'i İngilizlerle tanıştırır. İngilizler, Kâmil Bey'den, babasının mirasından kalan Kerkük'teki arazilerini satmasını tehdit yoluyla isterler. Ayrıca, Nermin'in yeğeni Sabriye'de Kâmil'den hoşlanmakta ve onu sıkıştırmaktadır. Bu konakta çok sıkılan Kâmil Bey, çözüm olarak babasından kalan Bağlarbaşı'ndaki köşkü arkadaşı Fuat'ın yardımlarıyla tamir ettirip oraya taşınır. Burada hayatını düzene sokmaya çalışır, bu arada uzun yıllar Avrupa'da kaldığı için tanıyamadığı milletini tanır. İşgal altındaki bir şehri yakından gözlemler, devletin içinde bulunduğu duruma geliş sürecini analiz eder ve Anadolu'daki direniş hareketini merak etmeye başlar. Bir gün tesadüfen karşılaştığı okul arkadaşı Ahmet'in önerisiyle Karadayı adlı derginin teknik işleriyle uğraşmaya başlar. Dört sayfalık bir halk gazetesi olan Karadayı'yı çıkarmaya yine okuldan arkadaşı İhsan başlamış, o Anadolu'ya silah kaçırmakla suçlanıp tutuklanınca eşi Nedime Hanım derginin sorumluluğunu üstlenmiştir. Kâmil Bey, bu dergi çevresinde aydınları, edebiyatçıları, Anadolu'ya yardım eden vatanseverleri tanır. Bununla birlikte hafiyeler onu izlemeye başlar, sonunda kendini gizli işlerin içinde bulur. Ararat vapuruyla Anadolu'ya silah kaçırılırken yaşanan sorunları çözer. Bu arada doğum yapmak üzere olan Nedime Hanım'ın elinde Anadolu'ya geçmesi gereken gizli belgeler vardır. Ona yardım etmek isterken Niyazi adlı bir ajan yüzünden belgelerin bulunduğu sandığı Gülcemal vapurunun çaycısı Râmiz'e verirken tutuklanır. Sorgu süresince Nedime Hanım'ı ele vermesi halinde serbest kalacağı söylenir. Ayrıca eşi de baştan beri onun mücadelesine destek olmadığı gibi o da bu doğrultuda isteklerde bulunur. Beraber tutuklandıkları Ahmet, Nedime'nin adını vermesine rağmen yine Kâmil Bey'in yardımı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

sayesinde Nedime kurtulur. Ahmet bu olayı gururuna yediremeyip intihar eder. Râmiz, dengesiz, olaylardan habersiz, halktan biri numarasını çok iyi yapar ve suçsuz bulunur. İkinci İnönü Savaşı kazanıldığı günlerde Kâmil Bey, Nedime'nin adını vermediği, Anadolu'ya silah ve belge kaçırdığı için yedi yıl hapse mahkûm olur.

Esir Şehrin İnsanları romanı “Esir İstanbul”, “Bulanık Su” ve “Kâmil Bey” olmak üzere üç bölümden oluşur. Birinci bölümde Kâmil'in yurda dönüp burada tutunma ve çevresini tanıma süreci, ikinci bölümde dergi etrafındaki Anadolu'ya yardım çalışmaları ve son bölümde de Kâmil'in yargılanma süreci işlenir.

Romanın ana kişisi Kâmil Bey'dir. Zengin bir Abdülhamit paşasının tek oğludur. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Oxford'da okur, Roma'da uzun yıllar resim çalışır. Dünyanın pek çok ülkesini dolaşır. Bir paşa kızı olan Nermin Hanımla evlenir, Birinci Dünya Savaşı sırasında İspanya'ya yerleşir. Kızı Ayşe burada dünyaya gelir. 1920 yılında işgal altındaki İstanbul'a dönerler. Burada yangınlar ve ilgisizlik yüzünden malları tükenmiş, iki dükkânla bir köşkları kalmıştır. Bu sırada Anadolu'da Kuvayı Milliye direnişi başlamıştır. Roman buradan itibaren bir bilinçlendirme romanına döner. O güne kadar mirasyedi olarak yaşamış olan Kâmil Bey, çevresiyle iletişime geçip halkı yakından tanıdıkça memleket gerçeklerine yönelen mücadelecî, onurlu bir aydın olur. Anadolu'ya yardım işlerine girişir ve bu sebepten tutuklanıp hapse mahkûm olur. Romanda Kâmil Bey'in fiziksel özelliklerinden geniş omuzlu, uzun boylu, yakışıklı biri olduğu üzerinde durulmuştur. Otuz altı yaşındadır. Derin düşünceli, dünyadaki ve ülkesindeki siyasî olaylar üzerinde fikir sahibi aydın biridir. Sanattan anlayan, güzel resimler yapan ince ruhlu biri olarak tanıtılmıştır.

Kâmil Bey'in eşi Nermin Hanım kültürlü, güzel bir kadındır. Hayattaki maddî zorluklarla İstanbul'a gelene kadar karşılaşmamıştır. Kişiliğinin en büyük özelliği güven içinde yaşamak isteğidir. Kocasına İstanbul'daki mücadelesinde destek olmaz, Anadolu'daki direnişe kayıtsız kalır. Kâmil'in kızı Ayşe romanda küçük, sevimli, akıllı bir kız olarak tanıtılmıştır. Avrupa'da doğduğu için oranın kültürüyle yetişmesinin izlerini taşır.

Nedime, kocası İhsan tutuklandıktan sonra Karadayı dergisinin ve dolayısıyla Anadolu'ya yardımın sorumluluğunu üstlenir. Hamile olan Nedime Hanım, mahkemenin asıl peşinde olduğu kişidir, çünkü Anadolu'ya gönderilen belgelerin ve silahların organize işinin başında o vardır. Ancak Kâmil Bey, sorgulama sırasında onun ismini vermeyince kurtulur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Râmiz, Gülcemal vapurunun çaycısıdır. Asıl mesleği öğretmenliktir ve asıl ismi de Remzi'dir. Kuvayı Milliye'ye katılmak için öğretmenliği bırakmıştır. Kâmil'le beraber tutuklanmış ancak hakkında yeterli delil bulunamadığı için serbest bırakılmıştır. Sorgu sırasında cahil, olaylardan haberi olmayan sıradan halk rolünü çok iyi oynar. Esmer, ufak tefek bir adam olan Râmiz'in, Kadir isimli bir oğlu vardır. Romanda eşi Fatma Hanım, hırsı ve cesaretiyle Anadolu kadınının temsilcisi olarak gösterilmiştir.

Ahmet, Kâmil'in okul arkadaşıdır. Kâmil'e dergide çalışmasını teklif eden kişidir. Daha sonra tutuklanır. Sorgu sırasındaki baskılara dayanamayıp Nedime'nin ismini vermiş bunu da gururuna yediremeyip kendini asmıştır.

Niyazi, ilk başta yardımseverliğiyle dikkat çeker. Nedime Hanım ona çok güvenmektedir. Daha sonradan dergi içinde bulunup da tutuklanmayan tek kişinin o olduğu anlaşılınca ajan olduğu ortaya çıkmıştır. Kâmil, Ahmet ve Râmiz'in tutuklanmalarında, Nedime'nin kovuşturulmasında polise verdiği bilgilerle başrolü oynamıştır.

İbrahim, Kâmil'e tutuklu olduğu süre içinde yardımlarda bulunan, Çankırılı, askerliği bitmesine rağmen hâlâ terhis olamamış, samimi, genç bir gardiyandır. Romanda ikinci derecede bir karakter olmasına rağmen önemli rolleri olmuştur. Kâmil, Niyazi'nin tutuklu olmadığını, hapiste sadece kendisi, Ahmet ve Râmiz'in olduğunu İbrahim'den öğrenir ve Niyazi'nin ispiyoncu olduğu sonucuna varır. Kâmil, Ahmet'in kendini astığını da İbrahim'den öğrenmiştir.

Binbaşı Burhanettin, Avrupa'da bulunmuş, soyluluğuyla övünen, halkı küçümseyen, Anadolu'daki mücadeleye karşı, işgal güçleriyle anlaşma taraftarı olan biridir. Kâmil'e, Nedime'yi ihbar etmesi halinde Roma elçiliğinde görevlendirileceğini o söyler. Kâmil'i sorgulayan yargıç ise sert tavırlarıyla, Anadolu'daki direnişe ve Mustafa Kemal'e karşı tutumuyla dikkat çeker. Bu iki karakteri fikirleriyle İstanbul Hükümeti'nin temsilcileri sayabiliriz ve onları, o dönemde benzerlerinden İstanbul'da çok bulunan işgal güçlerinin taraftarı devlet görevlileri olarak görmek yerinde olur.

Esir Şehrin İnsanları romanında, Kâmil'e İstanbul'a alışmasında yardım eden ve trajik bir yaşam öyküsü bulunan Fuat, zengin bir paşanın oğludur ve Kâmil'in gençlik arkadaşıdır. Gençliğinde yetenekleri ve yakışıklılığıyla İstanbul'un en gözde delikanlılarından biri olan Fuat, İtalyan karısı kızını alıp kaçtıktan sonra bir süre bocalamıştır. Bu devreden sonra savaşa katılmış, kızıyla görüşmek istediğinde ise kızı bir Türk babadan utanmış, Fuat da inzivaya çekilmiştir. İstanbul'da tarikata girmiş ve kendini hayatın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

dışında tutmuştur, Derviş Fuat olmuştur. Ama bu da uzun sürmez ve o da Anadolu'ya geçip kurtuluş mücadelesine katılır.

Esir Şehrin İnsanları'nda yazar tarafından Kâmil Bey'le doğrudan veya dolaylı ilişkileri olan ikinci derecedeki karakterleri, Anadolu'daki direnişe karşı takındıkları tavırlara göre gruplandırabiliriz. Yazarın olumlu tavır takındığı kişiler Binbaşı Suat veya Mehmet Ali gibi savaşta her şeylerini kaybetmiş cesur insanlardır. Rahatını düşünen Nermin'in halası, Nermin'in eniştesi İbrahim Bey, kızları Sabriye, Rozaltı, Şerif Efendi, Paşa Hazretleri gibi kişileri ise yazar olumsuz bir gözle anlatmıştır.

Esir Şehrin İnsanları romanında anlatılanlar 1920 ve 1921 yıllarında geçmektedir. Kâmil Bey, 1920 yılının başında İstanbul'a döner. Kâmil'in Nermin'in halasının evinde İngiliz subayıyla konuştuğu gün 1920 yılının Mart ayı olarak belirtilmiştir. Kâmil Bey'in Bağlarbaşı'na taşındığı günlerde ise İstanbul resmen işgal edilir ve tarih 16 Mart 1920'dir. Kâmil Bey'in avukatıyla görüştüğü ve İstanbul'u dolaştığı günler ise aynı yılın Mayıs ayıdır. Buraya kadar Kâmil Bey'in günlük yaşamıyla bağlantılı olarak aktarılan zaman onun direnişe katılmasıyla birlikte bu doğrultuda gelişir. Birinci İnönü Zaferi'nin (10 Ocak 1921) haberini öğrenip umutlanır. Cezasının kesinleştiği 2 Nisan 1921 günü ise, Râmiz'den İkinci İnönü Zaferi'nin (31 Mart 1921) haberini alır.

Esir Şehrin İnsanları'nda mekânlar ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Özellikle Kâmil Bey'in Bağlarbaşı'ndaki evinin onarımı aşamasında burası çevresiyle birlikte anlatılır. Bir başka önemli mekân olan dergi odası, Kâmil Bey tarafından harap halinden kurtarılır, güzel bir yer yapılır. Ayrıntılı olarak tasvir edilen bir mekân da içler acısı durumuyla adliye binasıdır. İstanbul sokakları da işgalin izlerini taşıyan haliyle romandaki yerini almıştır. Nermin'in halasının evi, mahalle kahvesi, İhsan'ın kaldığı hapisane, sorgu odası ve Kâmil'in hücresi olayların geçtiği diğer mekânlardır.

Kemal Bekir'in Kâmil Bey adlı oyunu, ismini Esir Şehrin İnsanları romanının son bölümünden almaktadır ve romandaki bu bölümle aynı şekilde başlamaktadır. İki bölümden oluşan tiyatrodaki bölümler kendi içinde mekânların değişmesiyle Birinci Bölüm'de on beş, İkinci Bölüm'de ise üç alt bölüme ayrılmıştır. Esir Şehrin İnsanları romanında ana kahraman olan Kâmil Bey, bu tiyatrodaki en önemli kişi olma özelliğini korumaktadır. Tiyatrodaki olaylar, birinci bölümde 1920-21'de, ikinci bölümde ise 1933 yılında, İstanbul'da geçmektedir. İşgal altındaki İstanbul'da bulunan bir avuç vatanseverin Anadolu'daki kurtuluş mücadelesini desteklerken işgal kuvvetleri ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

İstanbul Hükümeti tarafından kovuşturulmaları, tutuklanmaları ve en yakınları tarafından mücadelelerinde destek bulamamalarının anlatıldığı tiyatrodaki olaylar kısaca şöyle gelişmiştir.

Birinci bölümde, Galatasaray Sultanisi'ni bitiren, Avrupa'da okumuş olan Kâmil Bey Anadolu'daki mücadeleye silah kaçırmakla ve işgal kuvvetlerinin saldırı planlarını elde ederek Kuvayı Milliye'ye ulaştırmakla yani padişaha başkaldıran çetecilere yardım etmekle suçlanır. Kâmil Bey suçlamaları inkâr eder ve sandıklarda kuru üzüm olduğunu, sandıkları birinin ricası üzerine Gülcemal vapuruna teslim ettiğini söyler. Sorgu Yargıcı, Kâmil Bey'e gerçek suçluları ele vermesi halinde serbest bırakılacağını, saygın bir aileden geldiği için kendisine iyi davranılacağını söyler. Sorgu Yargıcı'nın Kâmil Bey'den sandıkları aldığını itiraf etmesini istediği kişi hapiste bulunan arkadaşı İhsan'ın karısı Nedime Hanım'dır.

Tiyatroda geriye dönüşlerle Kâmil Bey'in bu olaya nasıl karıştığını, Anadolu'daki mücadeleye yardıma nasıl başladığını öğreniriz. Karısı Nermin ve kızı Ayşe ile İspanya'dan dönen Kâmil, kendisini İstanbul'da boşlukta hisseder, evde canı sıkılır, işi yoktur, parası yoktur ayrıca İstanbul'un işgal altında olmasına üzülmemektedir. Bir gün Karaköy'de dolaşırken okul arkadaşı Ahmet'le tanışır. Ahmet, İhsan ile Karadayı adlı bir dergi çıkardıklarını, İhsan'ın Anadolu'daki mücadeleye destekle suçlanıp şimdi hapiste olduğunu ve dergiyi çıkarma hakkının İhsan'ın karısı Nedime Hanım'da olduğunu söyler. Kâmil'e derginin teknik işleriyle uğraşmasını teklif eder. Zaten Anadolu'daki mücadeleye ilgi duyan ve para kazanmak zorunda olan Kâmil Bey bu teklifi kabul eder. Kendisini bunca süredir üzen şeyin kardeşlik duygusunun dışında kalmak olduğunu anlar. Kâmil büyük bir istekle yeni işine başlar, kendini yoğun bir çalışmanın ve gizli yürütülmesi gereken işlerin içinde bulur. Birinci İnönü Zaferi'nin kazanıldığı günlerde, onlar da Anadolu'ya silah kaçırmak ve düşmanlardan ele geçirdikleri bazı planları Anadolu'ya geçirmenin yollarını ararlar. Bu arada Kâmil'in karısı Nermin, biraz Nedime'yi kıskandığından biraz da kocasının evle ilgilenmemesinden ve parasızlıktan dolayı sorunlar çıkarır. Kâmil'in eniştesinin yanında çalışmasını, gizli işlerin içinde bulunmamasını ister. Oysa Nermin'in eniştesi İngiliz ordusuna öteberi satmakta olan bir savaş zengindir ve Kâmil, karısının bu isteğini şiddetle reddeder. Bir gün Kâmil, hamile olan Nedime'nin dergi işlerinden bir süre uzak durmasını söyler ve onu evine yollar. Bu arada Niyazi'den Ahmet'in tutuklandığı haberini öğrenir ve işlerin kendisine kaldığını anlar. Niyazi'nin çekmeceleri karıştırdığını gören ve ona pek güvenmeyen Kâmil, Nedime'nin Ada'ya gittiğini belirtir. Niyazi, Nedime'de bulunan ve Ankara'ya yollanması gereken düşman ordusunun saldırı planlarından söz eder.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Kâmil bu işi üstlenir ve sandık içindeki planları Gülcemal vapurunun çaycısı Râmiz'e teslim ederken yakalanır.

Hücrede geçirdiği günlerde saygın bir aileden geldiği için ve karısının eniştesinin nüfuzu sayesinde kendisine iyi davranılır. Gerçek suçluları itiraf etmesi istenir. Kâmil yargıcın, Binbaşı Burhanettin'in ve ziyarete gelen Nermin'in ısrarlarına ve itiraf etmesi halinde Roma Büyükelçiliği'nde birinci kâtiplik görevi teklif edilmesine rağmen itirafta bulunmaz. Tutuklu olan Ahmet, baskılara dayanamayıp Nedime'nin ismini vermiştir. Ancak Kâmil, Ahmet'in Nedime'ye eskiden beri âşık olduğunu, yüz bulamadığını, öç almak için onu ele verdiği yalanını söyler. Ahmet de bu yalana katılır ve Kâmil, Nedime'yi kurtarır. Sorgulanan bir diğer kişi Râmiz ise dengesiz davranışlar sergiler, olaydan haberi olmadığını, basit bir çaycı olduğunu söyler. Bu arada Kâmil, hücre görevlisi asker İbrahim'den Ahmet'in intihar ettiğini ve Niyazi diye birinin hapiste olmadığını öğrenir, ihbarcının o olduğunu anlar. Râmiz hakkında yeterli kanıt bulamayan mahkeme heyeti, Kâmil'e asıl suçluyu saklamak, Anadolu'ya silah ve belge kaçırmaktan yedi yıl kürek cezası verir. Nedime Hanım, Kâmil sayesinde kurtulur. Birinci Bölümün sonunda Kâmil, suçsuz bulunan Râmiz'in getirdiği gazeteden İkinci İnönü Zaferi'ni öğrenir. Ayrıca gazetede karısının Fransızlar tarafından düzenlenen bir baloda çekilmiş neşeli bir fotoğrafını görür ve Nermin'i boşar.

Esir Şehrin İnsanları romanında yer almayan olayların anlatıldığı İkinci Bölüm'de zaman 1933 yılıdır. Bir 29 Ekim günü, Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları yapılırken Karaköy Meydanı'nda dolaşan Kâmil, Râmiz'i görür. Onunla savaş yıllarını, eski arkadaşlarını, görüşmedikleri uzun yıllar boyunca neler yaptıklarını konuşurlar. Râmiz savaşta yaralanmış ve topallamaktadır. 9 Eylül'de İzmir'e girmiş savaştan sonra eski mesleği öğretmenliğe devam etmiş ve emekli olmuştur. Kâmil iki yıl hapiste kaldıktan sonra Kuvayı Milliye affından yararlanarak çıkmış, Arif Bey'in Amasya'daki çiftliğinde kalmıştır. İstanbul'dan karısı ve buranın insanları yüzünden uzak durmuştur. Kâmil, Râmiz'den İhsan'ın avukatlık; Nedime Hanım'ın ise öğretmenlik yaptığını öğrenir, hapisneden dostları Nuh Bey, Cehennem Topçu Cemil Bey, Doktor Münür Bey, Suat Bey hakkında bilgi alır. Hepsi savaşta bir şeylerini kaybetmiş olarak hayatlarını devam ettirmektedir. Özellikle Suat Bey'in hikâyesi Kâmil'i çok etkiler. Suat'ın karısı da onu hapisteyken yüzüstü bırakmıştır. Suat'ın da bir kızı vardır ve öldüğü bilinmektedir. Suat kızıyla görüşmüş ancak kızı onu umursamamıştır. Bu olaydan sonra Suat bir daha kendini toparlayamamıştır. Kâmil de kızıyla

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

görüşmek istemekte ancak sonunun Suat'a benzemesinden korkmakta, kızıyla karşılaşmaktan çekinmektedir. Kâmil, Nermin'i görmek için onun evine gider. Nermin, Lütfü Bey isimli biriyle evlidir ve Ayşe'ye Kâmil Bey'in öldüğünü söylemiştir. Nermin ve Kâmil uzun uzun geçmişleriyle hesaplaşırlar. Nermin, Kâmil'i ailesini unutmakla ve sorumsuzlukla suçlar. Kâmil'in kızı Ayşe'yi bu kadar uzun süre aramamasına bir anlam veremez. Kâmil, kızıyla Naci'nin kır kahvesinde görüşür ancak ona babası olduğunu söylemez, kendisini Kâmil'in bir arkadaşı, Doktor Lütfü olarak tanıtır. Ayşe öldüğünü sandığı babası hakkında sorular sorar. Babasıyla ilgili olumsuz düşünceleri vardır. Babasının kendilerini yabancı bir kadın için bırakıp gittiğini sanmaktadır. Babam bizi keşke Kuvayı Milliye'ye katılmak için terk etseydi, der. Nermin, Kâmil Bey'le ilgili gerçekleri kızına söylememiştir. Bu arada orada bulunan Naci ve Râmiz, Kâmil Bey hakkındaki gerçekleri Ayşe'ye anlatır. Babasının Kuvayı Milliye'ye katıldığını ve hapiste yattığını öğrenen Ayşe mutlu olur, babasıyla ilgili olumsuz düşünceleri değişir. Naci, babasının ölmediğini, onu dört gün önce gördüğünü ağzından geçirir. Ayşe babasına gitmek ister. Bu arada kızının vatansever olduğunu anlayan Kâmil Bey'in tereddütleri boşa çıkar, sonu Suat Bey gibi olmayacaktır. Kızına yaklaşır ve kimliğini açıklar, baba kız sonunda mutlu bir şekilde kucaklaşırlar.

Kâmil Bey oyununda karakterlerin dış görünüşleri ve psikolojileri üzerinde neredeyse hiç durulmamış, onların meslekleri, sosyal statüleri hakkında bilgi vermekle yetinilmiştir. Tiyatroda kişilerin asıl üzerinde durulan özellikleri Anadolu'daki mücadeleye karşı takındıkları tavra göre şekillenmiştir. Tiyatroda, bağımsızlık savaşını destekleyen hürriyet yanlılarıyla, bu mücadeleyi desteklemeyen ve işgal kuvvetlerinin boyunduruğunu tercih eden çıkarıcılar ve korkaklar vardır.

Tiyatronun kahramanı Kâmil Bey hakkındaki ilk bilgiler, sorgulanması sırasında karşımıza çıkar. Onun hakkındaki diğer bilgileri Ahmet'le karşılaşmasından, ikinci bölümde Nermin'le olan diyalogundan ve son kısımda kızına onun hakkında anlatılanlardan öğreniriz. Kâmil Bey, otuz altı yaşında, Galatasaray Sultânisi'ni bitirmiş, Avrupa'nın en iyi okullarında felsefe ve tarih okumuş, Londra'da ekonomi çalışmış, Roma'da güzel sanatlarla ilgilenmiş, biraz hukuk okumuş aydın biridir. Güzel resim yapar, kalemi kuvvetlidir. Bu özelliklerinden dolayı ona Ahmet tarafından Karadayı dergisinin teknik işlerini yapması teklif edilir. Kendisini böylece işgal kuvvetlerine karşı yürütülen gizli mücadelenin içinde bulur. Nermin adlı bir karısı ve İspanya'da doğmuş olan Ayşe isimli beş yaşında bir kızı vardır. Babası Selim adlı bir paşadır, varlıklı bir aileden

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

gelmektedir. Parası bitince, İstanbul'un işgal edildiği günlerde İspanya'dan İstanbul'a döner, burada da para sıkıntısı çeker, işsiz dolaşmaktan canı sıkılır. Pek çok yer gezip tanınmasına rağmen kendi memleketini tanımadığından şikâyetçidir, halkın arasına girmek ister. Anadolu'daki mücadeleye yardım eder, silah kaçırmakla suçlanıp tutuklanır. Nedime Hanım'ı ihbar etmeyerek şerefli bir davranış gösterir, karakterli, olgun biri olduğunu kanıtlar. İki yıl hapis yatıp çıktıktan sonra İstanbul'dan kaçır, Amasya'ya yerleşir. Kızına kavuşmak ister ancak kızıyla karşılaşmaktan korkmaktadır.

Kâmil'in karısı Nermin, en başından beri kocasının gizli işler içinde bulunmasını istemeyen, İngilizlerle ticaret yapan eniştesi İbrahim Bey ile çalışmasını isteyen biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul'da daha doğrusu Bağlarbaşı'ndaki evde yaşamaktan rahatsız, kocasının ilgisizliğinden şikâyetçidir ve maddî konular yüzünden kocasıyla tartışır. Kâmil'in İstanbul'a geldikten sonra değiştiğini düşünür. Kocasını tutuklandıktan sonra ona hiç destek olmaz, hatta Nedime'yi ele verip kurtulmasını için Kâmil'e baskı yapar. Buraya kadar Nermin'in tiyatrodaki ve romandaki özellikleri aynıdır. Romanda olmayıp tiyatrodaki olan kısımda ise, Kâmil'in yargılanma aşamasında bir baloya katılır ve bu davranışından dolayı kocası tarafından boşanır. Daha sonra Doktor Lütfü ile evlenmiştir. Babası hakkındaki gerçekleri kızından saklamış, babasının bir kadın için kendilerini bıraktığını söylemiştir. Kısacası rahatını düşünen, zor günlerinde eşinin yanında bulunmayan vefasız, yozlaşmış biri olarak tasvir edilmiştir.

Râmiz'in tiyatronun birinci bölümündeki özellikleri romanda anlatılanlarla aynıdır. Ancak, ikinci bölümde Kâmil'in kızıyla buluşmasında yardımcı olur. Romanda bu özelliğinden bahsedilmez. Bu dönemde Kâmil'in en yakınındaki kişidir. 9 Eylül'de İzmir'e çıkmış, bir bacağını savaşta kaybetmiştir. Ayrıca, savaş kazanıldıktan sonra eski mesleğine dönüp öğretmenlikten emekli olmuştur. Karısı ölmüş, oğlu Arif ise avukat olmak üzeredir.

Ayşe, Kâmil Bey'in kızıdır. İspanya'da doğmuştur. Birinci bölümde beş yaşında karşımıza çıkar. Romanda da beş yaşındaki haliyle vardır, romanın tamamında ve tiyatronun ilk bölümünde kendisinden fazla söz edilmez. Tiyatrodaki asıl rolü ikinci bölümdedir. Bu bölümdeki olayın merkezinde yer alan bir genç kızdır. Annesi tarafından babası hakkındaki gerçekler ona doğru aktarılmadığı için babası hakkında olumsuz düşünceleri vardır. Ailesinde Kuvayı Milliye'ye katılan biri olmadığı için üzülmemektedir. Annesinin ve üvey babasının yanında mutlu değildir çünkü onlar savaş zamanı köşelerine çekilmişler, daha sonra da bu mücadeleyi gündemlerinin dışında

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

tutmuşlardır. Vatansever bir kız olan Ayşe, babasının gerçek kimliğini öğrenip mutlu olur. Tiyatronun diğer önemli kişileri Nedime Hanım, Ahmet, Niyazi, İbrahim, Binbaşı Burhanettin ve sorgu yargıcı, Esir Şehrin İnsanları'ndaki özellikleriyle karşımızı çıkar. Romanda hapishanedeki yaşamı ayrıntılı olarak anlatılan İhsan Bey tiyatrodaki rol almaz, Nedime'nin kocası ve derginin kurucusu olarak kendisinden söz edilir. Nedime Hanım'ın romanda söz edilmeyen ancak tiyatrodaki yer alan özelliği savaştan sonra öğretmenliğe devam etmiş olmasıdır.

Naci, Kâmil'in hapishane arkadaşıdır. İçeriye yankesicilik suçundan girmiştir. Dışarı çıktıktan sonra bir kır kahvesi açmıştır. Tiyatrodaki kilit rolü, Ayşe'ye babasının niçin hapiste yattığını söylemesi, Kâmil'in hapishanede başından geçen bazı olayları anlatması ve Kâmil'in yaşadığını ağzından kaçırmasıdır. Böylece babasının gerçek kişiliğini ve kimliğini öğrenen kızın fikirleri değişir, sonuçta baba kız kavuşurlar. Naci, romanda olmayıp tiyatrodaki olan tek kişidir. Naci ile Kâmil'in hapishane günleri Esir Şehrin Mahpusu romanında anlatılmaktadır.

Kâmil Bey oyununda zaman, romanda olduğu gibi kronolojik olarak kullanılmamış; geriye dönüşlerle olaylar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümün zamanı, 1921 yılıdır. Bu bölümde zamanı dolaylı olarak öğrenmekteyiz. Niyazi'nin Birinci İnönü Zaferi'nin haberini vermesi (10 Ocak 1921) ve Kâmil'in cezasının kesinleştiği gün İkinci İnönü Zaferi'ni (31 Mart 1921) öğrenmesi olayların zamanı hakkında bilgi vermektedir. Kâmil, Karadayı Dergisi'ne Birinci İnönü Zaferi'nden kısa bir süre önce girmiş olduğuna göre birinci bölüm üç-dört aylık bir zaman dilimini kapsamaktadır. İkinci bölüm, 1933 yılının 29 Ekim gününde başlar. Romanda yer almayan bu kısımda Kâmil, Râmiz ile Karaköy meydanında karşılaşır. Bu bölümdeki olaylar bu karşılaşmanın olduğu günde başlar ve kısa bir süre sonra baba-kızın kavuşmasıyla sona erer. Esir Şehrin İnsanları romanı ile tiyatronun birinci bölümü olayların geçtiği zaman açısından aynıdır, roman ve tiyatronun birinci bölümünde 1920-21 yıllarında geçen olaylar anlatılır ve vaka her ikisinde de 1921 yılında Kâmil'in tutuklanmasıyla sona erer. İkinci bölümdeki olaylar ise romanda bulunmayıp tiyatrodaki olduğundan zaman da bu açıdan farklılık gösterir. Dolayısıyla romanda ve tiyatronun birinci bölümünde Kâmil Bey'i 1921 yılında mahkûm olmuş halde buluruz; oysa tiyatronun ikinci bölümünde 1933 yılındaki Kâmil Bey'in hayata yeniden başlama mücadelesiyle karşı karşıya geliriz.

Kâmil Bey oyununda çeşitli mekânlar kullanılmıştır. Birinci bölümde; Sorgu odası, hücre, Karaköy alanı, Kâmil Bey'in

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Bağlarbaşı'ndaki köşkü, derginin yönetim odası, Binbaşı Burhanettin'in odası, ikinci bölümde ise Karaköy alanı, Lütfü Bey'in evi, Naci'nin kır kahvesi olayların geçtiği mekânlardır. İki bölümde ortak olan mekân Karaköy alanıdır. Burası birinci bölümde Ahmet ve Kâmil'in karşılaştığı yerdir. İstanbul'un işgal altında olduğunu belli edecek şekilde yabancı bayraklarla dolu, işgal güçlerinin askerlerinin bulunduğu bir mekân olarak tasvir edilmiş, aynı zamanda etraftaki satıcıların sesleri ve vapur düdüklelerinin olduğu belirtilmiştir. Burası ikinci bölümde Râmiz ve Kâmil'in 1933 yılının Cumhuriyet Bayramı günü karşılaştıkları yerdir. Türk bayraklarıyla süslenmiş, Cumhuriyet'in 10. yılı kutlaması şenlikleriyle ilgili yazılarla donatılmış, marşların duyulduğu bir mekân olarak anlatılmıştır. Diğer mekânlara ayrıntılı olarak değinilmemiştir. Birinci bölümde olayların geçtiği mekânlar romanla paralellik gösterir. Ancak, romanda bu mekânlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir.

İncelememize konu olan roman ile tiyatro eseri arasında yukarıda değindiğimiz benzerlikler ve farklılıklar dışında da, romanda olup tiyatrodan olmayan veya tiyatrodan olup romanda olmayan unsurlar vardır. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Roman ile tiyatro arasındaki en büyük farklardan biri kurgularındadır. Roman kronolojik bir sıra takip edip Kâmil Bey'in bilinçlenmesini aşama aşama anlatırken, tiyatro geriye dönüşlerle kurgulanmış, olaylar Kâmil Bey'in sorgulanması anından başlatılmıştır. Esir Şehrin İnsanları bir bilinçlendirme romanı iken, Kâmil Bey oyununda vatanın kurtuluşu yolunda bilinçlenmiş ve çeşitli mücadeleler vermiş bir bireyin yaptıklarından dolayı suçlanması anlatılmaktadır.

- Romanın birinci bölümü, yani Kâmil Bey'in İspanya'dan dönüşünün anlatıldığı ve İstanbul'da karşılaştığı şartlar, şehir hakkındaki izlenimleri, Nermin'in halasında kaldıkları günler, burada İngilizlerin Kâmil'den topraklarını satın almak istemesi, Bağlarbaşı'ndaki evi onarıp yerleşmesi tiyatrodan yer almamaktadır. Ancak romanın bu bölümünde verilen Kâmil Bey'in özellikleri, tiyatrodan sorgu sırasında ve Nermin ve Kâmil'in ikinci bölümde karşılaşması sırasında karşımıza çıkar.

- Kâmil Bey tiyatrosunda Mehmet Ali'nin intiharına yer verilmemiştir. Romanda olup da tiyatrodan olmayan bir diğer kişi de Derviş Fuat'tır. Eşi, kızını alarak kaçmış daha sonra kızı babasının milliyetinden utandığı için onunla görüşmemiş ve Fuat da hayata küsmüştür. Kâmil Bey'in adliyei gezerken karşılaştığı bir olay da değiştirilerek tiyatronun ikinci bölümünde yer almıştır. Kâmil, Suat

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Binbaşı adlı birinin Anadolu'ya yardımından tutuklanıp eşi tarafından terk edilmesine şahit olmuştur. Onların boşanma davalarını izler. Suat'ın bir de kızı vardır. Romanda yer alan Suat ve Fuat karakterleri tiyatrodaki Suat karakterinde birleştirilmiştir. Romanda, Fuat'ın eşi tarafında terk edilip daha sonra da kızı tarafından umursanmayışı ile Suat'ın tutuklandıktan sonra eşi tarafından boşanması tiyatroda anlatılan Suat Bey'in öyküsüyle örtüşmektedir.

- Kâmil Bey'in halka ve Anadolu'daki mücadeleye inanma süreci romanda ayrıntılı olarak anlatılırken tiyatrodaki sadece Ahmet'le karşılaşp dergi işini kabul etmesi üzerinde durulmuş, onun İstanbul hakkındaki gözlemlerine yer verilmemiştir. Ayrıca, romanda Kâmil Bey, Ahmet'le Sultanahmet'te karşılaşır. Tiyatrodaki karşılaşmaları mekân ise Karaköy alanıdır. Tiyatrodaki İhsan'dan sadece derginin kurucusu olarak söz edilirken romanda görüşleriyle Kâmil'i etkileyen kişilerden biridir. Kâmil'in, Nedime'nin ve Ahmet'in onu ziyaretleri romanda ayrıntılı olarak işlenmiştir. Ayrıca, Nedime Hanım'ın Kâmil'in evine yaptığı ziyaretin anlatıldığı bölüm sadece romanda vardır.

- Tiyatrodaki Kâmil Bey'in devlet dairelerindeki durumu, hukuk sisteminin işleyişini gözlemlemesi yer almazken, romanda devletin çöküş sebepleri ve özellikle de adaletin çürümüşlüğü gözler önüne serilmiştir.

- Romanda Ararat vapuruna silah yüklenmesi ve bu sırada yaşanan problemler ayrıntılı olarak anlatılırken tiyatrodaki sadece böyle bir olay olduğu belirtilir.

- Nedime Hanım'ın hastalanması, derginin sorumluluğunun Kâmil Bey'e kalması, Kâmil'in, Niyazi'ye Nedime Hanım'ın Ada'da olduğu yalanını söylemesi, Ahmet'in tutuklanma haberini Niyazi'nin getirmesi romanda da tiyatrodaki aynen yer alırken, Niyazi'nin Nedime Hanım'ın çekmecelerini karıştırması sadece tiyatrodaki vardır. Ayrıca, Niyazi'nin Nedime Hanım'daki planlardan söz etmesi, Kâmil'in, Nedime Hanım'ın evine gidip belgelerin yerini öğrenmesi, bu aşamada eşi Nermin ile tartışması her ikisinde de yer alırken, Kâmil'in belgeleri Beşiktaş'taki Nermin'in dadısından alma olayı tiyatrodaki yer almamaktadır. Kâmil ve Râmiz'in yakalanma olayı romanda da tiyatrodaki da ayrıntılı olarak anlatılmamıştır.

- Tiyatrodaki Kâmil, Râmiz'in öğretmen olduğunu hücrede kendisinden öğrenir. Romanda ise Râmiz hakkındaki bilgileri Nedime Hanım'dan öğrenir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

- Tiyatroda da romanda da Ramiz'in hücrede geçirdiği günler ve İbrahim'in ona yardımları anlatılır. Kâmil Bey tiyatrosunda, Kâmil'in hücrede kızının ve karısının resimlerini yapması üzerinde daha çok durulmuştur.
- Romanın "Kâmil Bey" isimli üçüncü bölümü ile tiyatronun ilk sayfaları aynı soru ve cevaplarla oluşturulmuştur. Çünkü romanın bu kısmında sadece karşılıklı konuşma vardır ve tiyatrodan aynen yer almıştır.
- Tiyatroda Birinci İnönü Zaferi'ni Kâmil Bey'e Niyazi haber verirken, romanda Kâmil Bey bu olayı gazeteden öğrenmiş daha sonra Niyazi'den de duymuştur.
- Esir Şehrin İnsanları romanında da Kâmil Bey piyesinde de Ahmet'in Nedime Hanım'ın ismini itiraf edip daha sonra intihar etmesi, Râmiz'in sorgulanması, Binbaşı Burhanettin'in Kâmil ile konuşması, Nermin'in ziyareti varken; arabacının sorgulanması, Kâmil'in Paşa Hazretleri ve Şerif Efendi ile görüşmesi tiyatrodan yoktur. Tiyatroda, sorgu sırasında Râmiz'in söylediği bazı sözler romanda arabacıya söylenmiştir. Ayrıca, Nermin'in Binbaşı Burhanettin'in odasında Kâmil'i ikna çabaları sadece tiyatrodan varken; Nermin'in eniştesiyle beraber Kâmil'i ziyareti de sadece romanda vardır.
- Râmiz'in geçmişinin ayrıntıları, eşi Fatma Hanım ve oğlu, ailesi hakkındaki bilgiler ve İbrahim'in yardımıyla Kâmil Bey'in hücrede onunla görüştüğü bölüm tiyatrodan yoktur.
- Tiyatroda, mahkemenin son aşaması yani mahkeme başkanının kararı açıkladığı an verilmiştir. Romanda ise duruşma ayrıntılı olarak anlatılmıştır.
- Romanın sonunda İkinci İnönü Zaferi'nin haberini Râmiz'in eşi söyler. Oysa tiyatrodan bu haberi Râmiz'in eşinin mahkemeden çıkarken verdiği gazeteden okurlar. Aynı gazetede Kâmil Bey, Nermin'in baloda çekilmiş fotoğrafını görür ve ona bir mektup yazarak boşadığını bildirir. Romanda Kâmil'in eşinden ayrılması yoktur. Bu olay Esir Şehir dizisinin ikinci kitabı olan ve Kâmil Bey'in hapisane yıllarını anlatan Esir Şehrin Mahpusu romanının sonunda yer almaktadır.
- Kâmil Bey tiyatrosunda yer alan Kâmil Bey'in kızı Ayşe ile bulunduğu sahne romanda yoktur. Daha doğrusu tiyatronun ikinci bölümü romanda yer almamaktadır. Esir Şehrin İnsanları'nda

olmayan Kâmil'in karısıyla hesaplaştığı ve kızıyla kavuştuğu bu bölüm Esir Şehir dizisinin son kitabı Yol Ayrımı'nda anlatılmıştır.

Kâmil Bey oyunu, Esir Şehrin İnsanları romanının mesajını başarılı bir şekilde aktarmaktadır. Romanda Anadolu'daki direnişe İstanbul'da taraftar olanlar ve olmayanlar, Anadolu'ya yardım etmeye çalışanların karşılaştıkları zorluklar ve en önemlisi işgal altındaki bir şehrin insanlarının trajedileri yansıtılmıştır. Kemal Bekir, romandaki çatışma unsurunu yaratan olayı yani Kâmil Bey'in mücadelesini ve tutuklandıktan sonraki onurlu davranışlarını aktarmakla yetinmemiştir. Kâmil Bey'in, Cumhuriyet kurulduktan sonraki yaşamına da değinerek zafer kazanıldıktan sonra da başka alanlarda mücadelenin sürdüğünü göstermek istemiştir. Vatanseverlik ve bu uğurda fedakârlık yapmak her iki eserde de başarılı bir şekilde aktarılmış ve bu özellikte olmayan kişiler özellikle belirtilerek mesajın aktarımı başarıyla sağlanmıştır. Her iki eser de belgesel nitelikleriyle öne çıkarken Türk tarihi açısından çok önemli bir dönemi gerçekçi bir şekilde yansıtmışlardır. Kemal Bekir, Kâmil Bey tiyatrosunu kurgularken, Esir Şehrin İnsanları romanından yola çıkmış, bu romanın mesajını daha açık bir şekilde yansıtmak için, Yol Ayrımı ve Esir Şehrin Mahpusu romanlarında anlatılan bazı olayları da eserine yansıtmıştır.

KAYNAKÇA

- AND, Metin , “Romandan Tiyatroya”, *Türk Dili Roman Özel Sayısı*, S. 154, 1Temmuz 1964, s. 793-797.
- BEKİR, Kemal, *Kâmil Bey*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri, “Romandan Piyes Çıkarmak”, *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri*, (Haz: Kemal Yavuz), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s. 112-131.
- TAHİR, Kemal, *Esir Şehrin İnsanları*, Can Yayınları, 4.Baskı, İstanbul 1982.
- TÖRE, Enver, “Romandan Yapılmış Bir Tiyatro Eseri: Eski Şarkı”, *Türk Dili*, S.651, Mart 2006, s. 212-218.